

اصول فقه کاربردی

جلد سوم

(الاعمال، عملیه و تعارض ادله)

حسین قافی

دکتر سعید شریعتی‌فرانی

زمستان ۱۳۹۲

قافی، حسین، ۱۳۵۰ -

اصول فقه کاربردی / حسین قافی، سعید شریعتی فرانی. - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت): مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۵.
ج. ۳. - (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه: ۱۱۵، ۱۸۹، ۲۶۱. حقوق، ۷، ۱۸، ۲۵ (سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت): مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۰۲۳، ۱۵۱۴، ۱۷۳۴. الهیات (فقه و مبانی حقوق اسلامی)، ۱، ۲۰، ۲۴)

ISBN: 978 - 600 - 5486 - 21 - 6 (ج ۳)

ISBN: 978 - 600 - 5486 - 22 - 3 (دوره ۳)

بها: ۷۵۰۰۰ ریال

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
کتابنامه. ج. ۳: ص. ۲۷۱ - ۲۷۵. همچنین به صورت زیرنویس.
نمایه.

مندرجات: ج. ۱: مباحث الفاظ. ج. ۲: ادله و منابع فقه. ج. ۳: اصول عملیه و تعارض ادله.
۱. اصول فقه. الف. شریعتی فرانی، سعید، نویسنده همکار. ب. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. ج. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت). د. عنوان.
۶ الف ۲ ق / BP ۱۵۵ / ۲۹۷/۳۱

۲۹۷۸۷ - ۸۵م

کتابخانه ملی ایران

اصول فقه کاربردی (ج ۳) اصول عملیه و تعارض ادله

مؤلفان: حسین قافی (عضو هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه)

و حجت‌الاسلام دکتر سعید شریعتی فرانی (استاد بازنشسته آزاد اسلامی واحد نراق)

ارزیابان: حجت‌الاسلام علیرضا امینی و حجت‌الاسلام دکتر محمدجواد ارسطا

«پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» و «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)»

حروفچینی و صفحه‌آرایی: اداره چاپ و انتشارات پژوهشگاه

ویراستار: سیدعدنان اسلامی

چاپ اول: زمستان ۹۲

تعداد: ۵۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم - جعفری

قیمت: ۷۵۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۰۰ (انتشارات

۳۲۱۱۱۳۰۰) نمابر: ۳۲۸۰۳۰۹۰، ص. پ. ۳۷۱۸۵-۳۷۱۵۱ • تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، نیش

کوی آسکو، تلفن: ۶۶۴۰۲۶۰۰ و ۶۶۹۷۸۹۲۰

Website: www.rihu.ac.ir

Email: info@rihu.ac.ir

تهران: بزرگراه جلال آل احمد، تقاطع پل یادگار امام، رو به روی پمپ گاز، کد پستی: ۱۴۶۳۶

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، تلفن: ۴۴۲۴۶۲۵۰، نمابر ۴۴۲۴۸۷۷۷

• تهران: خ انقلاب، خ ابوریحان، ش ۱۰۷ و ۱۰۹ - تلفن: ۶۶۴۰۸۱۲۰، نمابر: ۶۶۴۰۵۶۷۸

Website: www.samt.ac.ir

Email: info@samt.ac.ir

نیاز گسترده دانشگاه‌ها به منابع و متون درسی با نگرش اسلامی در رشته‌های علوم انسانی و محدود بودن امکانات مراکز علمی و پژوهشی که خود را موظف به پاسخگویی به این نیازها می‌دانند، ایجاب می‌کند، امکانات موجود با همکاری دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی در مسیر اهداف مشترک به خدمت گرفته شود و افزون بر ارتقا کیفی و کمی منابع درسی از دوباره کاری جلوگیری به عمل آید.

به همین منظور پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، چهل و نهمین کار مشترک خود را با انتشار کتاب *اصول فقه کاربردی (ج ۳)* اصول عملیه و تعارض ادله به جامعه علمی کشور عرضه می‌کنند.

کتاب حاضر، عنوان منبع درسی برای دانشجویان رشته حقوق در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد تدوین شده است. امید است علاوه بر جامعه دانشگاهی و حوزوی، سایر علاقه‌مندان نیز از آن بهره‌مند شوند.

از استادان و صاحب‌نظران، ارجحاً با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود ما را در جهت اصلاح این اثر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان لازم می‌دانیم از گروه حقوق پژوهشگاه حوزه و دانشگاه به ویژه مؤلفان محترم اثر آقایان حجت‌الاسلام حسین قافی و حجت‌الاسلام دکتر سعید شریعتی فرانی و همچنین ارزیابان اثر حجت‌الاسلام علیرضا امینی و حجت‌الاسلام دکتر محمدجواد ارسطا تشکر و سپاسگزاری نماییم.

فهرست اجمالی مطالب

فصل چهارم: اصول عملیه

مبحث اول: نکات کلی و مطالب مقدماتی	۶
مبحث دوم: اصل استصحاب	۱۱
مبحث سوم: اصل برائت	۷۶
مبحث چهارم: اصل احتیاط (اصل اشتغال)	۱۱۴
مبحث پنجم: اصل تخییر	۱۳۰

فصل پنجم: تعارض ادله

مبحث اول: مفهوم تعارض و شرایط آن	۱۴۰
مبحث دوم: تزامم و مقایسه آن با تعارض	۱۴۶
مبحث سوم: تعارض غیر مستقر و ضوابط رفع آن	۱۵۴
مبحث چهارم: حکم تعارض مستقر	۱۶۹
مبحث پنجم: بررسی برخی از موارد تعارض ادله	۱۹۹

فصل ششم: اجتهاد و تقلید

مبحث اول: اجتهاد	۲۳۸
مبحث دوم: تقلید	۲۶۲

فهرست تفصیلی

فصل چهارم: اصول عملیه

مقدمه.....	۵
مبحث اول: نکات کلی و مطالب مقدماتی.....	۶
گفتار اول: جایگاه و ضرورت بحث اصول عملیه.....	۶
گفتار دوم: تعریف اصول عملیه.....	۷
گفتار سوم: شمار اصول عملیه.....	۹
گفتار چهارم: شرط اجرای اصول عملیه.....	۹
گفتار پنجم: جای اصول عملیه.....	۱۰
مبحث دوم: اصل استصحاب.....	۱۱
گفتار اول: مفهوم، ارکان و ماهیت استصحاب.....	۱۱
الف) تعریف استصحاب.....	۱۱
ب) ارکان استصحاب.....	۱۳
۱. یقین سابق.....	۱۳
۲. شک لاحق (شک بعد از یقین).....	۱۳
ج) شرایط استصحاب.....	۱۴
□ برای مطالعه بیشتر (۱): نکاتی پیرامون شرایط استصحاب.....	۲۰
د) ماهیت استصحاب.....	۲۴
گفتار دوم: اقسام استصحاب.....	۲۷
الف) استصحاب حکمی و موضوعی.....	۲۸
ب) استصحاب وجودی و عدمی.....	۳۰
ج) استصحاب در مورد شک در مقتضی و شک در رافع.....	۳۳
□ برای مطالعه بیشتر (۲): استصحاب حکم شرعی و عقلی.....	۳۶
چکیده.....	۳۸

- گفتار سوم: حجیت استصحاب ۳۸
- الف) اقوال صاحب نظران شیعه در مورد حجیت استصحاب ۳۹
- ب) اقوال صاحب نظران اهل سنت ۳۹
- ج) ادله حجیت استصحاب ۴۱
- برای مطالعه بیشتر (۳): بررسی تفصیلی روایات استصحاب ۴۴
- گفتار چهارم: آثار اجرای استصحاب ۴۹
- الف) آثار شرعی مستصحب ۴۹
- ب) آثار عقلی و عادی ۵۰
- برای مطالعه بیشتر (۴): عدم اعتبار اصل مثبت ۵۱
- چکیده ۵۶
- گفتار پنجم: بررسی برخی از انواع خاص استصحاب ۵۶
- الف) استصحاب کلی ۵۶
- ب) استصحاب عدم ازلی ۶۰
- ج) اصل تأخیر حادث (استصحاب عدم حدوث حادث) ۶۵
- یک. اجرای اصل تأخیر حادث در مورد یک حادثه ۶۶
- دو. اصل تأخیر حادث در مورد دو حادثه ۶۸
۱. مجهول بودن زمان وقوع یکی از دو حادثه ۶۸
۲. مجهول بودن زمان هر دو حادثه ۷۰
- برای مطالعه بیشتر (۵): استصحاب حکم مخصوص ۷۲
- چکیده ۷۴
- موضوعات پیشنهادی برای پژوهش ۷۵
- تبیین سوم: اصل برائت ۷۶
- گفتار اول: مفهوم اصل برائت و تفاوت آن با اباحه ۷۶
- الف) تعریف برائت ۷۶
- ب) مقایسه اصل برائت و اصالة الاباحه ۷۷
- گفتار دوم: تقسیمات شبهه ۷۸
- الف) شبهه حکمی و شبهه موضوعی ۷۸
- ب) شبهه وجوبی و شبهه تحریمی ۷۹

گفتار سوم: مجرای اصل برائت	۸۰
گفتار چهارم: ادله حجیت اصل برائت	۸۲
□ برای مطالعه بیشتر (۶): بررسی تفصیلی ادله حجیت اصل برائت و ادله مخالفان	۸۳
گفتار پنجم: کاربرد اصل برائت در حقوق	۹۵
الف. اصل برائت به معنای برائت از تکلیف (برائت به معنای اصولی)	۹۶
۱. شک در جرم بودن عمل	۹۶
۲. شک در قلمرو مفهومی جرم	۱۰۰
۳. شک در جزئیات عمل ارتكابی	۱۰۵
۴. شک در تکلیف وجوبی	۱۰۵
ب) اصل برائت به معنای برائت از اتهام و مجازات	۱۰۶
۱. تردید در انتساب جرم به متهم	۱۰۶
۲. تردید در میزان مجازات	۱۰۷
ج) اصل برائت به معنای برائت ذمه از دین	۱۰۹
۱. تردید در ثبوت دین	۱۰۹
۲. تردید در ثبوت ضمان قهری	۱۱۰
چکیده	۱۱۲
مبحث چهارم: اصل احتیاط (اصل اشتغال)	۱۱۴
گفتار اول: تعریف اصل احتیاط و مجرای آن	۱۱۴
گفتار دوم: مستند اصل احتیاط	۱۱۷
گفتار سوم: تقسیمات شبهه و احکام آن	۱۱۸
یک) اقسام شبهه تحریمی موضوعی	۱۱۹
۱. شبهه محصوره	۱۱۹
۲. شبهه غیر محصوره	۱۲۰
دو) اقسام شبهه وجوبی	۱۲۲
۱. شبهه میان متباینین	۱۲۲
۲. شبهه میان اقل و اکثر	۱۲۳
□ برای مطالعه بیشتر (۷): موارد انحلال یا عدم کارایی علم اجمالی	۱۲۶
چکیده	۱۲۹

۱۳۰	مبحث پنجم: اصل تخییر .....
۱۳۰	گفتار اول: تعریف و مجرای اصل تخییر .....
۱۳۱	گفتار دوم: تقسیمات شبهه و احکام آن .....
۱۳۲	یک) شبهه حکمی ناشی از تعارض دو نص .....
۱۳۳	دو) شبهه حکمی ناشی از فقدان نص یا اجمال نص و شبهه موضوعی .....
۱۳۴	گفتار سوم: نکاتی پیرامون اصل تخییر .....
۱۳۵	چکیده .....
۱۳۶	موضوعات پیشنهادی برای پژوهش .....

فصل پنجم: تعارض ادله

۱۳۹	مقدمه .....
۱۴۰	مبحث اول: مفهوم تعارض و شرایط آن .....
۱۴۰	گفتار اول: تعریف تعارض .....
۱۴۱	گفتار دوم: اقسام تعارض .....
۱۴۲	گفتار سوم: شرایط تحقق تعارض .....
۱۴۲	الف) تعدد ادله متعارض؛ .....
۱۴۳	ب) دارا بودن شرایط حجیت .....
۱۴۴	ج) قطعی نبودن هیچ یک از دو دلیل .....
۱۴۴	د) وجود تنافی در مدلول دو دلیل .....
۱۴۵	چکیده .....
۱۴۶	مبحث دوم: تراحم و مقایسه آن با تعارض .....
۱۴۶	گفتار اول: تعریف تراحم .....
۱۴۷	گفتار دوم: تفاوت تراحم با تعارض .....
۱۴۸	گفتار سوم: مرجحات باب تراحم .....
۱۴۸	الف) مقدم شدن تکلیف فوری و مضیق بر واجب موسع .....
۱۴۹	ب) مقدم شدن تکلیفی که از نظر زمانی مقدم است .....
۱۵۰	ج) مقدم شدن حکم فاقد بدل .....

.....	د) مقدم شدن تکلیف اهم بر مهم	۱۵۰
.....	چکیده	۱۵۳
.....	مبحث سوم: تعارض غیر مستقر و ضوابط رفع آن	۱۵۴
.....	گفتار اول: مفهوم جمع عرفی (قاعده الجمع مهما امکن اولی من الطرح)	۱۵۴
.....	الف) نظرات موافق و مخالف قاعده	۱۵۴
.....	ب) مفاد قاعده	۱۵۶
.....	گفتار دوم: ضوابط رفع تعارض غیر مستقر	۱۵۸
.....	الف) تخصیص	۱۵۸
.....	ب) حکومت	۱۵۹
.....	۱. تاریخچه بحث حکومت	۱۵۹
.....	۲. تعریف حکومت	۱۶۰
.....	۳. تفاوت حکومت با تخصیص	۱۶۲
.....	۴. کاربرد بحث حکومت در حقوق	۱۶۳
.....	ج) ورود	۱۶۵
.....	۱. تعریف ورود	۱۶۵
.....	۲. تفاوت حکومت و ورود	۱۶۷
.....	۳. تفاوت ورود و تخصیص	۱۶۷
.....	چکیده	۱۶۸
.....	مبحث چهارم: حکم تعارض مستقر	۱۶۹
.....	گفتار اول: قاعده اولیه در تعارض مستقر (تساقط)	۱۶۹
.....	گفتار دوم: قاعده شرعی در مورد دو خبر متعارض (ترجیح یا تخییر)	۱۷۳
.....	گفتار سوم: مرجحات باب تعارض	۱۷۷
.....	بررسی مرجحات مذکور در روایات (مرجحات منصوصه)	۱۷۷
.....	یک. صفات راوی	۱۷۸
.....	دو. شهرت	۱۸۰
.....	سه. موافقت کتاب	۱۸۲
.....	چهار. مخالفت عامه	۱۸۳

۱۸۵.....	پنج. مؤخر بودن زمان صدور
۱۸۶.....	□ برای مطالعه بیشتر (۸): نکاتی پیرامون مرجحات
۱۸۶.....	یک. مروری بر اخبار علاجیه
۱۹۴.....	دو. اکتفا به مرجحات منصوصه
۱۹۵.....	سه. ترتیب بین مرجحات
۱۹۸.....	چکیده
۱۹۸.....	موضوعات پیشنهادی برای پژوهش

مبحث پنجم: بررسی برخی موارد تعارض ادله

۱۹۹.....	گفتار اول: تعارض امارات با یکدیگر
۲۰۱.....	الف) تعارض بیّنات
۲۰۴.....	ب) تعارض بین با اماره ید (تعارض شهادت با قاعده ید)
۲۰۵.....	ج) تعارض اقرار و اماره ید
۲۰۷.....	د) تعارض امار قانونی و اماره قضایی
۲۰۹.....	□ برای مطالعه بیشتر (۹): تعارض قاعده لاضرر و قاعده تسلیط
۲۱۲.....	چکیده
۲۱۲.....	گفتار دوم: تعارض امارات و اصول
۲۱۴.....	الف) تعارض استصحاب با اماره ید (قاعده ید)
۲۱۶.....	ب) تعارض استصحاب با سایر امارات قانونی و قضایی
۲۱۹.....	ج) تعارض استصحاب با قاعده صحت
۲۲۳.....	د) تعارض استصحاب با قاعده فراغ و تجاوز
۲۲۴.....	چکیده
۲۲۵.....	گفتار سوم: تعارض اصول عملیه با یکدیگر
۲۲۵.....	الف) تعارض اصل سببی با اصل مسببی
۲۲۶.....	ب) تعارض استصحاب با اصول عملی دیگر (برائت، احتیاط و تخیر)
۲۳۰.....	ج) تعارض استصحاب با استصحاب دیگر
۲۳۱.....	د) تعارض استصحاب با قاعده قرعه
۲۳۳.....	چکیده
۲۳۳.....	موضوعات پیشنهادی برای پژوهش

فصل ششم: اجتهاد و تقلید

مقدمه	۲۳۷
مبحث اول: اجتهاد	۲۳۸
گفتار اول: مفهوم اجتهاد و اقسام آن	۲۳۸
الف) تعریف اجتهاد	۲۳۸
ب) اقسام اجتهاد	۲۴۰
□ برای مطالعه بیشتر (۱۰): مقدمات اجتهاد	۲۴۱
گفتار دوم: احکام مترتب بر اجتهاد	۲۴۷
۱. جواز عمل مجتهد به رأی و نظر خویش	۲۴۸
۲. حرمت رجوع مجتهد به غیر خود	۲۴۸
۳. جواز اعلام رأی خود و فتوا دادن (جواز افتاء)	۲۴۸
۴. جواز تقلید (جواز رجوع غیر مجتهدان به مجتهد)	۲۴۹
۵. جواز قضایات برای مجتهد	۲۴۹
۶. جواز تصدی امور حسبی	۲۵۱
۷. نفوذ حکم مجتهد	۲۵۱
۸. حق ولایت و حکومت	۲۵۲
گفتار سوم: تأثیر زمان و مکان در اجتهاد	۲۵۳
۱. تأثیر زمان و مکان در موضوعات	۲۵۳
۲. تأثیر زمان و مکان در ملاک احکام (مصالح و مفاسد)	۲۵۴
۳. تأثیر زمان و مکان در روش و کیفیت اجرای احکام	۲۵۵
۴. تأثیر زمان و مکان در فهم متون دینی	۲۵۶
۵. تأثیر زمان و مکان در ایجاد عناوین ثانوی	۲۵۷
گفتار چهارم: مسئله تخطئه و تصویب	۲۵۷
۱. نظریه تخطئه	۲۵۸
۲. نظریه تصویب	۲۵۸
گفتار پنجم: تغییر رأی مجتهد	۲۵۹
چکیده	۲۶۱

۲۶۲	.....	مبحث دوم: تقلید
۲۶۲	.....	گفتار اول: تعریف تقلید
۲۶۳	.....	گفتار دوم: جواز تقلید از مجتهد
۲۶۵	.....	گفتار سوم: شرایط مرجع تقلید
۲۶۶	.....	گفتار چهارم: تقلید از اعلم
۲۶۷	.....	گفتار پنجم: تقلید از میت
۲۶۹	.....	چکیده
۲۷۰	.....	موضوعات پیشنهادی برای پژوهش
۲۷۱	.....	فهرست منابع و مآخذ
۲۷۶	.....	نمایه مواد قانونی

پیشگفتار

کتاب حاضر سومین و آخرین جلد از دوره «اصول فقه کاربردی» است که به جامعه علمی کشور تقدیم می‌شود. پیش از این در جلد نخست کتاب، مباحث الفاظ و در جلد دوم آن ادله و منابع فقه مورد بررسی قرار گرفت و اینک در جلد سوم، مباحث اصول عملیه و تعارض ادله ارائه می‌گردد.

مراحل پژوهش، تألیف، ارزیابی و آماده‌سازی این مجلد به دلایل مختلف با تأخیر زیادی روبه‌رو شد به گونه‌ای که هم‌اکنون جلد اول کتاب به چاپ نهم و جلد دوم آن به چاپ چهارم رسیده است اما خداوند بزرگ را شاکریم که ما را قزین توفیق و لطفش قرار داد تا با وجود موانع دشواری‌های پیش رو، آخرین گام‌های این طرح پژوهشی را به پایان برسانیم. امیدواریم که توانسته باشیم با این کار انتظار دانشجویان و اساتید گرانقدر را برآورده سازیم.

شیوه تألیف کتاب اصول فقه کاربردی بدین ترتیب بوده است که در تقسیم کار اولیه هر یک از مؤلفان، پژوهش و تألیف بخش‌ها از مباحث کتاب را به عهده گرفتند؛ پس از تألیف هر بحث توسط یک مؤلف، مؤلف دیگر نمونه‌های وی را به دقت ارزیابی کرد. در موارد لزوم دوباره به منابع اصولی مراجعه شد. براین، همه مباحث در جلسات متعدد - که گاه ساعت‌ها به طول انجامید - نقد و بررسی شد و در صورت نیاز، نکته‌های تکمیلی و برخی مثال‌های حقوقی بدان افزوده شد. پس از این مرحله، هر یک از مجلدات کتاب برای ارزیابی علمی، به دو تن از اساتید حوزه و دانشگاه سپرده شد و بعد از دریافت دیدگاه‌های آنان، مجدداً اشکالات و کاستی‌های موجود در جلسات مشترک مؤلفان بررسی شد. نهایتاً، اصلاحات لازم در آن صورت گرفت و آنچه لازم بود اضافه گشت. در پایان نسخه نهایی به سازمان «سمت» ارسال گردید و از دیدگاه‌های صاحب‌نظران آن مرکز نیز استفاده شد.

روش تنظیم مباحث این کتاب همانند دو جلد گذشته بوده است. بدین صورت که مباحث اصلی و کاربردی در متن کتاب و مطالبی که در حقوق کاربرد کمتری دارند یا

در سطحی بالاتر از نیاز و تراز علمی دانشجویان مقطع کارشناسی اند در کادر «برای مطالعه بیشتر» قرار گرفت. همچنین، در مقاطع مختلف کتاب چکیده مباحث و موضوعات قابل پژوهش به متن اصلی افزوده شده است.

هدف گذاری اولیه مجموعه اصول فقه کاربردی تدوین منبعی آموزشی برای مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته حقوق و رشته های مرتبط بود، ولی در عمل، به دلیل افزایش حجم مطالب، معرفی سه جلد کتاب به عنوان متن درسی برای چهار واحد درسی امکان پذیر نیست. البته در این جلد نیز نزدیک به یک چهارم مطالب در قسمت «برای مطالعه بیشتر» قرار گرفته است. با وجود این، با توجه به این ملاحظات و به پیشنهاد جمعی از اساتید، در صدد هستیم تا مجموعه سه جلدی اصول فقه کاربردی را در قالب یک جلد تلخیص کنیم و با تأکید بر مباحث کلیدی و کاربردی تر اصول فقه، کتابی با حجم متناسب به عنوان متن درسی «اصول فقه» در مقطع کارشناسی، به جامعه دانشگاهی تقدیم کنیم. امیدواریم به فضل خدا این مهم نیز به زودی به انجام رسد.

در اینجا، لازم می دانیم رسته دوستانی که در مراحل مختلف تهیه این اثر ما را یاری دادند، به ویژه ارزیابان محترم کتاب حجج الاسلام والمسلمین آقای علیرضا امینی و آقای دکتر محمدجواد ارسطا و نیز مدیر محترم گروه حقوق پژوهشگاه حوزه و دانشگاه جناب حاجت الاسلام والمسلمین آقای مصطفی انشاءپژوه و دیگر مسئولان و کارمندان این مرکز، همچنین مسئولان سازمان سمت، تشکر و تقدیر نماییم. امیدواریم اساتید و دانشجویان گرامی لطف خویش را از ما دریغ ندارند و از طرح و انعکاس اشکالات و کاستی های این اثر، ما را در رفع نواقص در چاپ های بعدی یاری کنند.

اکنون که کار اتمام نگارش این کتاب با ایام میلاد مسعود نبی مکرم اسلام (ص) و امام جعفر صادق (ع) قرین گشته است، این اثر ناچیز را به پیشگاه مقدس آخرین فرستاده الهی، پیامبر نور و رحمت، حضرت محمد مصطفی (ص) و خاندان مطهرش تقدیم می کنیم؛ باشد که مورد قبول درگاه ایشان و مورد استفاده اهل دانش و فرهنگ قرار گیرد، انشاءالله.

حسین قافی - سعید شریعتی فرانی

دی ماه ۱۳۹۲